

A hajdúsági mester szakmáról, küldetéséről, Istenről

AZ, AKI FÁT IS, LELKET IS FARAG...

Bölcső

Faragott szék kos motívummal

Tóth Norbert

Fafaragó művész, a Népművészet Mestere, Kossuth-díjas előadóművész. Csendes, egyszerű ember Galánfi András. Nem beszél feleslegesen – bár, ha kell, megmondja a magáét. Ő csak egyszerűen teszi a dolgát. Azt, amit már régóta a szívében hordoz, amit oly sok év óta elképzelt magában: értéket ment, hogy aztán továbbadja. Nekünk, fiainknak, lányainknak. A jelen kornak.

Bolyongok a csendes kis utcában: „Itt kell lennie a 40-es számnak” – morfondírozok magamban. „Mégvan!” – kiáltok fel örömben, és a ház portája elé állok. „Ez lenne az?” – kérdezgetem magam kissé meghökkenve, amikor a szalon álla-

potú szép autó és a modern stílusú „puccos” ház néz velem szembe a szigorú kerítés túloldaláról. A kapu zárva, illedelmesen köszönök, jó hangosan, hogy a gazda is meghallja. Ki is jön, megáll a kerítés túloldalán. Mondom máris, hogy mi járatban.

– Galánfi úr? Ilyet én nem ismerek – mondja az illető a betoppanásomtól még mindig kissé meglepődve.

– Tudja, a fafaragó ember – igyekszem az emlékezetében újabb ösvényeket nyitogatni.

– Óh, persze, Bandi bátyám, hát hogyne ismerném. Ott lakik a szemben lévő oldalon.

Megfordulok. A tulsó ház falán 41-es szám. Jóllehet félreértettem a címet, de amit itt látok, az félreérthetetlenül egy olyan ember háza, aki nemcsak megmunkálja a fának, hanem a

csak annak, aki ért a „nyelvükön”. Mármint azoknak a nyelvén, akiknél ezek a berendezési tárgyak előfordultak: a hajdúknál, a Nyírségben, vagy éppen a székelyeknél. Megfigyeltem ezeket az embereket, szokásaikat, motívumaikat, és magam is elkezdtem készíteni ezeket a székeket, belefარagni a motívumokat. Így született ez a tanulmány.

BESZÉDES ÜZENETEK

– Tudta például, hogy nemcsak vendégmarasztaló szék van, hanem vendégűző is? – fordul hozzám mosolyogva a bajsza alatt.

– *Nem tudtam* – válaszolom meglepődve.

– Akik hívatlanul jöttek a házba, és nemkívánatosak voltak, azokat abba a székbe ültették, amit szándékosan kényelmetlenre készítettek...

– *Hm, érdekes. Aztán látok itt gyökerekből faragott ülőalkalmatosságokat is.*

– Minden gyökérnek története van. Az alakzata, mérete is kifejezi ezt. A faragónak tudnia kell ráhangolódnia erre, és akkor képes lesz nemcsak a használati eszközt megfaragni, hanem azt a történetet is kifejezésre juttatni. A '70-es években faragtam egy ülőalkalmatosságot, ami aztán hosszú évekre távol került tőlem, azt hiszem, egy művelődési házban maradt. Aztán amikor újra hozzám került, eléggé megviselt állapotban volt, így feljavítottam, kicsit újra faragtam. Csak akkor tűnt fel igazán, hogy az egyik oldalán egy ölelkező pár vehető ki a gyökerek játékos alakzataiból, a másik oldalán pedig egy kisgyermek. Akkoriban született a gyermekem...

– *Mindig keresi a mögöttes üzeneteket?*

– A népművészetben érdemes keresni. Itt van például ennek a tor-

nácnak a kerítése. Ezt a házat még a szüleimnek építettem a magam háza mellé, hogy idősebb korokra közel legyünk egymáshoz. Szóval ez egy kettős mintázatú kerítés. A negatív mintázatában egy női alak fedezhető fel, a pozitív mintában pedig egy férfialak. Sőt, a figyelmes szemlélő még a gyermekalakzatot is megtalálja alul. Ezek egyszerű használati tárgyak, mégis mennyi mindent lehetett rajtuk keresztül üzeni.

Aztán ott van a hajlék, a lakhely. Egy háznak úgy kell kinőnie a földből, mint egy virág. Ezért is van feltöltve, magasabbra helyezve a házam alapja. Úgy hiszem, hogy a ház emberalak formájú: lábazata van, teste van, szeme van, s maga a tető, ami nálam az egyik oldalon még kontyolva is van, mint egy kendő borul rá. Olyan ez a ház, mint egy asszony, aki mindig képes a befogadásra.

– *Igen, akinek van szeme, az meglátja – teszem hozzá a krisztusi bölcsességet. Azt a családi étkezőasztali képet már csak hozzá gondolom az elmondottakhoz, amit a házban láttam az imént: a székek kialakítását, illetve az üres asztalt – merthogy használaton*

Kétszer faragott szék gyökérből

művelője is: fakerítés, gazdagon faragott kapu, fadiszítések végig a ház oldalán. Olyan emberé ez a ház, akinek a dolgain is látszik, hogy amit értékesnek tart, azt szívesen megosztja a kérdezővel. A kapu nyitva, belépve illedelmesen köszönök, jó hangosan, hogy a mester is meghallja. Kilép az ajtón, szemben állunk egymással.

– Jöjjön, már vártam magát. Érdeklík a széktanulmányaim? Nagyon a választ sem várja meg, máris megy előre egy fészerszerű épület felé. – Egy időben érdekelték a székek, hát elkezdtem tanulmányozni őket. Motívumaik, alakjuk, méretük mind-mind beszédesek, persze

Vendégmarasztaló szék

kívül nem volt szabad azon semmi mást tartani.

– Honnan ez a gazdag stílusvilág? – kérdezem, miközben igyekszem visszaterelni gondolataimat a beszélgetéshez.

– Azok az emberek, akik leginkább megfaragták a használati tárgyakat, többségében sem írni, sem olvasni nem tudtak, miközben ma is meglepődnénk, hogy mennyi mindent tudtak. Ők ezeknek a jeleknek, jelrendszereknek a segítségével „beszéltek”, „üzentek” egymásnak. S tudja miért? Mert a valódi üzeneteket, azokat, amik igazán fontosak voltak, nem írták le sehol, hanem elbeszéléseken keresztül adták át

egymásnak – szóról szóra, szájról szájra. Ma úgy hívnánk őket: a népi bölcsességeket.

– Érdekes, amit mond – veszem át a szót. A kelták avatott tanítói, a druidák úgy tartották, hogy a valódi szellemi tudást nem írhatják le sehol, azt csakis a megfelelően felkészített tanítványnak mondhatják el. Amit ugyanis leírnak, azt mások félreértelmezhetik, vagy éppen rossz célra használhatják fel.

– Így van. A mi népművésztünkben is erről van szó. Csak az tudhatta meg az üzeneteket, aki kellőképpen érett és felnőtt rá, hogy megőrizze, s majdan ő is továbbadhassa.

Faragott szék

Tornáckerítés

Családi étkezőasztal

KEZDETEKTŐL A TANÍTÁSIG

– Kicsit meséljen magáról! Honnan indult a fával való kapcsolata, egyáltalán, a pályafutása?

– Falusi tanító lettem a tanítóképző elvégzése után, majd aztán tanyasi tanító. Nagy ajándéknak érzem én ezt, hogy az őseim világába ilyen módon én is beleszöppenhettem. Négy korosztálynyi gyerek volt egy tanteremben, őket tanítottam. Amikor hazamentek, petróleumlámpa fényénél javítottam az irkákat, majd megfőztem a vacsorámat s aztán felmentem a padlásra, és a nyitott ablaknál verseket mondtam a messzeségbe. Ez volt az én mérhetetlenül nagy szabadságélményem. Ez teremtette meg az alapját annak, hogy később előadóművészként is szerencsét próbáltam. Aztán a '70-es években kezdődött a faragás iránti szenvedélyem. Tudja, a tanítónak akár évtizedeket is várnia kell, hogy a tanítványa úgymond beérjen, a tanított gyermekből érett, becsületes ember váljon. A faragás eredménye viszont azonnal látható volt. Így lettem én fafaragó, fával foglalatostkodó, alkotó ember. Ha summázhatnám, akkor azt

mondom, hogy szellemekben az előadóművészet, fizikai szinten pedig a fafaragás adta számomra az életem irányításához szükséges egyensúlyt – bár azt is tudom, hogy azt valójában az Úristen irányítja. Aztán a rendszerváltozásakor fel kellett ismernünk, hogy megszűnt az apáról fiúra, anyáról leányra, nagyszülőkről unokákra átörökített tudás gyakorlata, vagyis szükséges intézményesíteni ősi ismereteink átadását. Ennek egyik eredményeként 1992-ben létrejött a Nádudvari Kézműves Iskola, ahol is rám bízta az iskola vezetését, de még előtte a szakmai tanítói gárda összeszedését. A mai napig folyik itt a népi mesterségek képzése, úgymint faműves, fazekas, bőrműves, nemezkészítő, szőnyegszövő. Én a faművességet tanítottam, de a feleségem, Galánfiné Schmidt Teréz is részt vállalt ebben a küldetésben: szőnyegszövő és takács szakoktatóként. Szakmai elhivatottságát mi sem dicséri jobban, minthogy az alapítás óta eltelt 25 évben 10 ifjú népművészt adott a magyar hazának. Rajta kívül soha, egyetlen kézműves ember számára sem adatott meg ilyen szép eredmény!

HÍDEMBERNEK LENNI

– *Rendben, de most itt vagyunk a XXI. században. Mit tehetünk manapság?*

– Népművészetünk a nemzeti kultúránk alapját képezi. Vagy felvállaljuk, hogy ezeket az értékeket, jeleket, jelrendszereket örököül hagyjuk az utánunk következőknek, vagy elpusztul nemzeti műveltségünknek ez a része. Ezért tisztában kell lennünk azzal, hogy mi mindnyájan hídemberek vagyunk. Ez számomra azt jelenti: tisztában kell lennem azzal, hogy kik jártak előttem, élettérrel kell, hogy betöltssem a mai életemet, és adjak valami kapaszkodót a jövőnek. Nemrég rendeltek tőlem kopjafát, most is azon dolgozom – van tehát igény rá. Ugyanakkor Hajdúszoboszlón, ahol élek, olyan köztéri padokat terveztem az önkormányzatnak, amelyek azon túl, hogy fából vannak, egyszerűek, könnyen telepíthetők és karbantarthatók, a modern városképbe is beleilleszkednek. Fontos itt megállni és tisztázni két dolgot! Megtaníthatunk múzeumi emlékeket reprodukálni a tanulóknak, ez is fontos, de nem több mint egyféle megtartó tanítás, nincs benne előrevitel. Ám aki azt választja, hogy való-

Fafaragás közben

ban szolgálni szeretné a XXI. század emberét, annak hozzá kell tennie a maga korának az elvárásait is. Én mindig is arra kértem a kollégáimat, hogy a nevelést a szeretet segítségével végezzék. Mert az, hogy megtanítsunk egy mesterséget, alapvető elvárás, de az, hogy kinyissuk a lelküket, na az az igazi kihívás! Tudnunk kell átadni azt, hogy aki ide, Magyarországra született, az hova is született, milyen gyökerekkel rendelkezik. Fontos tehát, hogy elsők között a történelmével ismertessük meg őt: látnia kell az Országházban lévő koronaékszereket, el kell vinni az ópusztaszeri Feszty-körképhez, meg kell ismerkednie a környékbeli múzeumokkal, és autentikus faragott tárgyak másolásával meg kell tanítani „beszélni”. És azt is tudnunk kell közvetíteni önmagunk felé, valamint a tanulók felé is, hogy aki táalentumot kapott a jóistentől, annak bizony eleget kell tennie ennek a hívásnak. ■

Köztéri pad